

SZCZOTKA MULARSKA, KIŚĆ, PĘDZEL. Ł. *penicillus*, (Volk.).

Pędzel ze szczeciny w kozim rogu osadzonej, służy do pobielania i nakrapiania wodą muru.

TARKA.

Deszczulka z rękojeścią do wygładzania tynku.

STĘPON. F. *pilon*.

Tłuczek do ubijania ziemi robiąc z niej ściany lite.

LEGOWISKO KAMIENI, DRZEWA, i t. p. SKŁAD MATERIAŁÓW BUDOWNICZYCH. F. *chantier*. N. *Bauhof*.

Plac, gdzie się materiały składają i oprawiają jak do budowli. *Cieślarnia, kamieniarnia, ciosarnia*.

IV. Wyrazy dotyczące się drewnego wátku, wyrobków z niego i narzędzi ku temu służących.

DRZEWO, GODZIĘBA. C. *stom*, arbor, (Weles.). I. *dub*, *stabło* (źdźbło), (Stul.). Ł. *arbor*, *stirps*. N. *Baum*.

Drzewo na pniu, drzewo rosnące. *Drzewo* zaś wątek, materiał: C. *drzewo*, (Dobr.); Ł. *lignum*, N. *Holz*.

„*Godzięba arbor, stirps, truncus*,” (Mącz.).

DRZEWO CIEŚLICZE, BUDOWLANE. F. *bois de construction*

Drzewo w polskim kraju do budowania zdadne jest: ze szpilkowych *sosna pospolita, jodła, świerk*,

modrzew; z liściowych: buk, wiąz, dąb, grab (*), klon, brzoza, jesion, jawor, topola czyli osina, lipa, wierzba, brzoza, olcha.

Wady drzewa cieśliczego są:

D. zwichnione, F. *bois roulé*, w którym współśrodkowe słoje łatwo się oddzielają; to kalectwo zrządzone w niem bywa przez wiatry silne w czasie wiosennego wezbrania soków.

D. zadziorne, F. *bois de rebours*, w którym porządek włókien jest zmieszany w czasie rośnienia, a przy wyglądaniu powstają zadziory.

D. gwiazdowe, F. *bois cadranné, étoilé, gé-lif*, w którego przecięciu poprzecznem odkrywamy szczeliny, od środka w gwiazdę rozchodzące się, te nastają z przemrożenia lub od nagłego suszenia surowego drzewa.

D. sęczyście, sękowate, Ł. *nodosum*, F. *bois noueux*, N. *knotiges Holz*, mające mnóstwo sęków, dla których do robót ciesielskich nieprzydatne, równie jak drzewo dotknięte poprzędzającymi wadami.

D. nieoczerczone, nieobielone, F. *bois en grume*; drzewo z pnia spuszczone i nieodarte z kory. na ziemi złożone. „Oczercić, z kory odrzeć,” (Statut Litew.). Wyraz ten pochodzić może od wyrazu ruskiego *czerta*, kresa, gdyż dla zdjęcia kory, pień na około siekierą wprzód nacinamy. Obielić, F. *écorcer*; ze skóry odrzeć, jak zwie-

---

(*) Grab, drzewo zdatne na grabie, gwoździe drewniane, ztąd snadź i nazwisko jego, patrz niżej gwoźdź.

rzę, tak drzewo. I. *Obelenye*, Ł. *decortication*, (J. Bello.).

D. t ł u s t e, F. *bois gras*, lekkie, miękkie i słabego spojenia.

D. s i t o w a t e, F. *bois moisi*, w którym środek na wpół jest zgniły, a tylko mocniejsze jego włókna rzadką składają tkaninę.

D. o b ł o g o w e, F. *bois de placage*; drzewo twarde, zamorskie, pięknej maści i słojuwatości, używane do wykładania sprzętów, posadzki i innych robót stolarskich.

CZERWOTOCZ, CZERWLIWOŚĆ. C. *czewotocz*, (Dobr.). Ł. *caries*. F. *vermoulure*, *moulinure*. N. *Wurmstich*.

Drzewo od robactwa potoczone, podziurawione.

„Cieśla przycieś przewraca jeśli nieczewliwa,” (Rej).

KŁODA, KRAGLAK, ŻDZBŁO. F. *bois de brin*.

Drzewo nieociosane, a tylko z gałęzi i wierzchowyń оголоcone, albo wszelkie drzewo niepiątane.

WIERZCHOWINA. Ł. *fusterna*. F. *partie d'en haut du sapin*. N. *Knorrenstück*.

Część drzewa wierzchołkowa nad inne bardziej gałęzista.

KOMEL. C. *kmen*, (Weles.). I. *hrek*, *trup*, *bārstina* (barć), *panj*, *pen*, *odrubok*, *stup* (słup), (Stul.). Ł. *truncus*, *caudex*.

Kłody grubszy koniec. R. „*komel*, *gros bout d'une poutre*,” (Ph. R.).

POWAŁ.

W obszernem znaczeniu mianuje to wszystko co jest powalone; w szczególnem, drzewa w lasach

przez burzę, starość albo inne przyczyny z pnia strącone i powalone. Mówi się tedy: drzewo z *powалу* na opał tylko przydatne.

KORA. Ł. *cortex*. F. *écorce*.

Zewnętrzna całego drzewa powłoka, składa się z *miazgi*, *łyka*, *miękisz*a i powierzchni *skóreczki* czyli *oskórka* (epidermis).

„*Miękisz* kory stwardniały, w którym już soki nie krążą, zowie się *martwicą*,” (Lind.).

OBŁONA, BIEL DRZEWA. I. *dubovo bielillo*, (Stul.). Ł. *alburnum*. F. *aubier*.

Część drzewa młodociana tuż pod korą leżąca.

Biel to samo co *białość*, jak równie *czerwień*, *czerwoność*, *zielen*, *zieloność*, *siń*, *siność*, i t. p.

Obłona oznacza na Rusi część drzewa białą, błoniastą, szczepką, słowem właściwe *alburnum*.

OBZOJA.

W Litwie *obzoj*ą zowią ręby okrągławe pozostałe u kłody, przy jej ociosywaniu w czworogran.

DRDZEŃ. C. *strzeń*, (Palk.). R. *sterzeń*. Ł. *medulla*.

„Rzecz pulchna, rzadka, komórkowata, siatkowata, w pośrodku drzewa jak w rurze zawarta; ona jest życiem roślin,” (Lind.).

SŁÓJ, SŁOJE, SŁOJOWATOŚĆ DRZEWA.

Pokłady rocznego przybyszu w drzewie *słojami*, a ich wyrazistość *słojowatością* nazywamy. Układanie się zaś słojów drewnych sposobem *weln*, czyli *fali* wodnej, *welnieniem* się słojów zwaćby można, a zowią *sladrami*. „*Welm*, *weln*, *fluctus*; *welnisty*, *fluctuosus*,” (Volk.). *Weln*a na owcy, albo bierze sama od tej rzeczy miano, alho jej swojego udzieliła.

MAŚĆ DRZEWA. F. *couleur de bois*.

Farba, kolor drzewa.

„Mówi się maść drzewa,” (Włod.).

PORĘBNIK, RĘBACZ. Ł. *lignator*. F. *bucheron*. N. *Holzhacker*.

„Co drzewo w lesie gotuje do budowli,” (Włod.).

CIESIELSTWO, CIEŚLARSTWO. Ł. *materiatio*. F. *charpenterie*. N. *Zimmerwerkskunst*.

Rzemiosło ciesli.

CIESIOŁKA, CIESIELKA. Ł. *opus fabrilis*. F. *charpente*. N. *Zimmerwerk*.

Rzecz ciesielskiej roboty.

CIEŚLA, CIEŚLARZ. Ł. *faber lignarius*. F. *charpentier*.

Rzemieślnik wykonywający ciesielskie roboty.

„Cieśla, faber lignarius, architectus. Ciesielstwo et cieślictwo architectura,” (Mącz.).

BIERZMO, TRAM, BRUS DREWNY. C. *tram, brzewno, resst*. I. *greda, brevno, klúdka*, (Stul.). Ł. *trabs, lignum*. F. *poutre, solive*. N. *Balke, Tram*.

Sporej grubości drzewo, na cztery grana ociosane.

TRAMIK, TRAMIEC, BRUSEK, BELKA, BELECZKA. C. *tramec, tramik*, (Dobrow.).

Belka przycięnsza, beleczka, murtat, podobnież na cztery grana ociosane drzewo.

GRZĘDA, TRAM. C. *hrzada, hrzadka, tramek, tramec*, (trabs magistra, mistrowa hrzada), (Palk.). Ł. *trabs, pertica, phalanga*. N. *Tram*.

Belką mianowicie z wielą rzędem położoną.

„Grzęda (Etymol. ku rzędowi ma się), drąg, beleczka,” (Lind.).

„Grzęda, pertica, phalanga,” (Volk.).

PŁASZCZAK. F. *bois méplat*.

Kłoda z dwóch stron przeciwległych wciąż ociosana.

PÓŁCZYNA.

„Z belki na dwoje rozpiatanej otrzymane sztuki zowią się *półczyny*, na cztery zaś *krzyżulce*, sztuki mające szerokość belki (kilka lub kilkanaście cali) a cieńsze od półczyny zowią się *bale*, zaś dwucalowe, zowią się *deski*, *tarcice*.”

BIERWIONO, BREWNO. C. *brzewno*, *tram*, *tramiczek*, (Dobrow.). F. *pièce de bois*.

Każde drzewo ociosane lub rozkłóte, długie lub krótkie, a także cienka drzewa kłódka, którą jednemu nieść można.

PŁAT DRZEWA.

Deszczka, albo szmat rozpiatanego drzewa.

Płatać, znaczy rozdzielać w kierunku długości.

CIES.

„Ciosane drzewo,” (Lind.).

OPOŁEK. F. *dosse*. N. *Endebrett*, *Schwarte*.

Kiedy kłodę okrągłą na tarcice pilujemy, dwa jej krajne płyty, z jednej strony okrągławe, zowią się *opółkami*.

DYL, BAL. F. *madrier*. N. *Diele*.

Gruba od 3 do 5 cali i dosyć długa deska.

DESKA, DESZCZKA, DESZCZUŁKA. Ł. *assis*. F. *ais*, *planche*. N. *Brett*.

Drzewo długie, cienkie a szerokie, bądź wydłużone, bądź też chropawe i do wyrobienia dalszego przygotowane.

„Deska, deszczka, asser, tabula,” (Mącz.).

TARCICA, TARCICZKA. F. *planche sciée*.

Deszczka, deszczulka wypilowana; gdyż *trzeć* drzewo, znaczy piłą go płać. Ztąd *tartak*, machina do pilowania drzewa, *tracz* pilujący go piłą ręczną. *Trociny* toż co *pilowiny*.

ŁATA. C. *lat*. Ł. *tigillum*. F. *late*. N. *Latte*.

Czworogrannne cienkie a długie drzewo tarte albo wyciosane.

RAB', ŻERDŹ, TYCZYNA. C. *żerd*, *żerdka*, *bidło*, *bidylko*. F. *perche*. N. *Stange*.

Długie a cienkie okrągłe albo czworogrannne drzewo. Ztąd: *drabiast*, *drabina*.

KOLEK. F. *cheville*.

Niewielki okrągławy gwóźdź drewniany.

SWORZEŃ, Tebel. F. *boulon*. N. *Töbel*.

Duży gwóźdź drewniany do łączenia grubych też bierwion.

ZANOZA.

Ucieśli wiejskich w Litwie, sworzeń czworogrannno płaski, grabowy albo z dębu, do łączenia grubych bierwion, zgłową i z przetyczką, kliniastą na drugim końcu.

Snadź od *nizać*, *nanizac*, *zniżać* zanoza.

ZAMEK CIESIELSKI, ŁĄCZENIE DRZEWA. I. *sostavljnie*, (Stul.). Ł. *compactura*, *materiatura*, *coagmentatio*. F. *assemblage*. N. *Zusammensfügung des Holzwerks*, *Verbindung*.

W ogólności każde, za pośrednictwem wrębów i nacięć łączenie drzewa z drzewem.

WRĄB, WRĄBEK, WRĄBKA. I. *usjecsenje*, *dolbito*, (Stul.). F. *entaille*. N. *Kämme*, *Einschnitt*. W. *intaglio*.

Zagłębienie w jednej połowie zamka odpowiednie nacięciu w drugiej.

CIOSNA, NACIĘCIE. F. *redens*.

Odpowiedni wrębowi wysterk w drugiej połowie zamka.

„Ciosna, nacięcie, narznięcie,” (Włod.).

ZIEW. Ł. *spatium*. F. *jeu*. N. *Flucht*, *Spielraum*.

Próżność pomiędzy częściami źle spojenego drzewa, albo jak między drzwiami, oknami, gdy te niedobrze w ramy swe wchodzą.

RZEZ, ZRAZ. C. *rzez*. N. *Schnitt*.

Cios, rznięcie.

„Rzezy piły w tartaku sprawuje woda,” (Lind.).

ZNAK PIORUNOWY. F. *trait de jupiter*.

Staczaniem tramów w znak piorunowy to nazywamy, którego

kresa szwu ma jakieś podobieństwo do znaku wyobrażającego zwykle piorun lub błyskawicę.

ZAZĘBIENIE. F. *assemblage en cremailière*.

Łączenie przez zazębienie drzewa o drzewo, jest to sposób łączenia

dwóch sztuk, mających na sobie wyrąbane zęby podobne do zębów traczowskiej piły.

PIĘTKA, ZĄB, PĘP, CZOP. I. *vezaj*, *zgloban*, (Stul.). Ł. *cardinatus*. F. *tenon*. W. *incastrato*. N. *Zapf*, *Verzapfung*.

Część zamka wydatna przez zaciosanie drzewa, i przeznaczona wypełniać część drugą, która jest wyżłobionem nań gniazdem.

„Piętka jest koniec albo nóżka każdego słupa, która się w stępce osadza,” (m. W.).

PĘP KANIASTY, ŁAPA, KANIA. Ł. *securicula*. F. *queue d'aronde*. N. *Schwalbenschwanz*.

Połowa pewnego ciesielskiego

zamka, zacięta na podobieństwo kani albo jaskółczego ogona.

STĘPKA, GNIAZDO. F. *mortaise*. W. *mortisa*. N. Zap-
fenloch.

 „Stępki, są wycięte albo wydłubane dziury w balach, w które się słupki albo podpory, lub nogi wkładają,” (m. W.).

„Oczkas, nie ma przechodzić na obie strony ula, ale tylko mu *gniazdo* albo *stępkę* wywiercić, żeby końcem ula chwycił wolno,” (Lind.).

POSIŁEK (w zamku). F. *renfort*.

Częstka drzewa przy piętce lub nacięciu dla mocy zamka zostawiona.

PAZ, PÓŁPAZ, NAKŁADKA. C. *falc*, R. *paz*. N. *Pfelz*.

 Łączyć w *pazy* albo w *nakładkę* jak tarcice, znaczy brzegi do połowy wydrożone na sobie składać; w *półpaz* raczej, gdyż *paz* znaczy całkowite wydrożenie.

Paz może być pierwiastkiem wyrazów: *pazucha*, *pazur*, *paździerz*, i t. p.

WPUST, PIÓRO. F. *languette*, N. *Spund*, *Feder*.

ROWEK. F. *rainure*. N. *Nuth*.

 Wpust i *rowek* są dwie połowy jednego zamka pospolicie zrobione wzdłuż przez całą długość drzewa jak tarcic, do spojenia z sobą wedle długości przygotowanych. Połowa wystająca, na wzór *zęba*, czyli *piętki*, zowie się *wpustem*; druga zaś połowa, zagłębiona na wzór *gniazda* czyli *stępki*, zowie się *rowkiem*. Mówi się spajać *na wpust*, F. *joindre à rainure et languette*.

PRZEWIĄSŁO. F. *lierne*.

Brewno z wielu wrębami, służące do przytwierdzenia i spłylenia pewnej liczby innych *brewien* (*grząd*), na których w poprzek leży.

KLESZCZE. F. *moise*.

Kiedy dwa przewiąsła, obejmujące inne brewna, są z sobą sworzniami połączone, wówczas zowią się *kleszczami*.

KROKIEW. F. *arbalétrier*. N. *Sparren*.

Tramik współ z drugim, na podobieństwo ramion litery A, do poziomupod pewnym nachylony kątem.

JĘTA, JĘTKA. F. *entrait*.

Brewno wiążące poziomie spodki obu krokwi.

STOJEC, STORCZYK, SŁUPEK. F. *poinçon*.

Brewno prostopadle do jętki wymierzone, a utwierdzone pomiędzy wierzchołkami krokwi.

ZASTRZAŁ. F. *contre-fiche*.

Sztuka drzewa ukośna jednym końcem wsparta o podwalinę, drugim o słup prosto stojący.

MIECZ. F. *gousset*.

Z dołu do góry ukośny zastrzał podpierający i wiążący razem.

KRZYŻOWNICA, KRZYŻ Ś. JĘDRZEJA. F. *contrevant, croix de s. André, guette*. N. *Kreutzband, Sturmband*.

Tramy lub tramiki na krzyż ukośny związane a swemi końcami wiążące inne prosto stojące.

ROZWORA, ROZPORA. F. *étrésillon*.

Są to drzewa kawałki, wpędzone pomiędzy inne dla ich rozparcia, na sposób szczebli w drabinie.

PODKŁADZINA. Ł. *telamones*. F. *plate-forme*. N. *Träger*.

Brusy poziome, na których się inne osadzają lub kładą.

OCZEP. Ł. *fascis*. N. *Bandholtz*.

Brusy poziome równoległe podkładzinom, które mi się oczepiają końce innych tramów.

SZPAŁA. Słow. *sponka*. Srb. *zapaženo*. Ł. *fibula*. F. *taquet*. N. *Queerband*,

„Spojenie np., którem deski u drzwi z sobą spajają stolarze,” (Lind.).

PRZĘSŁO.

Szereg czego, jak szczeblów równemi odległościami przedzielonych.

„Warstwa dylów wparkanie, w zagrodzie, przęsta gałęzi w drzewach, świerku, jedliny,” (Lind.).

MIĘDZYTRAMIE. I. *megjugrèdje*, *megjubravnje*, (Stul.).

Ł. *intertignum*. F. *entrevoux*.

Przestrzeń między jedną a drugą belką.

„Międzybale, jest ścianka albo przerwa, między jedną a drugą belką,” (m. W.).

Uwaga. Niektóre z wyrazów poprzedzających, ogólne cieślicze, powtórzą się jako szczególne przy opisanu więzby dachowej.

SCHLUD, SKLUD, SKLUT.

Siekiera szeroka, z toporzyskiem małym na jedną stronę odgiętem dla wygodniejszego ociosywania grubego drzewa. *Sklut*, raczej *schlud* od *schludny*, czysty, ochędzożny; gdyż to narzędzie służy tylko do wygładzania drzewa.

CIOŚŁA, CIEŚLICE. F. *hoyau*, *effette*.

Siekiera długa i wązka do wydłubywania w głąb' drzewa służąca. Ma obuch i toporzysko. *i obuch*

„Cieślice między narzędziami rzemieślników robiących koło drzewa,” (Lind.).

PRZYSIEK. N. *Hohlaxt*.

„Siekierka wązka do wydłubywania drzewa,” (Włod.).

PIESZNIA.

Dłuto żłobiaste jak do wyrabiania barci.
„Piesznia,” (Stat. Litew.).

RZESAK, OBRZESAK. Ł. *dolabra incisoria*.

Nóż ciesielski.

STRUGAŁKA, STRUG. Ł. *radula, dolabra planula*.

Hebel do strugania drzewa.

GLĄDZIDŁO. I. *bradva, tesla, teslica, gladilo, strug, planja, oskodrec*. Ł. *dolabra*, (Stul.).

Hebel do wyprawiania drzewa na czysto. Są jeszcze z czeskiego:

„Kręga dło, N. *Krauthobel, dolabra oleracea*,” (Weles.).

„Żłobkowiec, N. *Redthobel*,” (Palk.).

Które obadwa w polszczyźnie albo się znajdują, albo być mogą przyjęte, dla nazwania dwóch tych odmian hebla.

SPUSZCZ, RUBAN, RUBANEK. F. *Rabot*.

Spuszcz hebel długi, bednarski i ciesielski do przypuszczania klepek.

Spusk u ludu na Litwie.

PIŁA, PIĘKA. C. *pila*, *pilka*. Ł. *serra*. F. *scie*. N. *Säge*.

Zębate żelazne narzędzie do płatania i rżnięcia drzewa.

ŚWIDER, ŚWIDEREK. C. *wrtadlo*. R. *buran*. N. *Bohrer*, *Näher*.

Narzędzie żelazne do wiercenia dziur.

Pióro (świdra).

„*Pióro u świdra*, sam koniec jego płaski i zawinięty,” (Lind.).

ŁOPIEŃ.

Świder kołodzieja do wiercenia dziur w piastach.

„Łopień, na Rusi *łopuch*, roślina z szerokim liściem, od niej przez podobieństwo do zwinionego jej liścia może ten świder nazwany.”

RUDKA, RUBRYKA. C. *rudka*, (Weles.). Ł. *rubrica*. W. *terra rossa*. N. *Röthel*.

Kreda czerwona do pisania i kreslenia używana przez cieśli.

V. Wyrazy ściągające się do kruszcowego wątku.

SPIŻA, SPIŻ. F. *bronze*.

Zlewek (aliage) miedzi, i cyny lub cynku.

„*Miedź lana spiża*,” (Włod.).

SKWARA, ŻUŻEL.